Veiligheid in en om de kerk

- Taken en Verantwoordelijkheden College van Kerkvoogden
- Brandveiligheid (brandveilig gebruik gebouwen en ontruiming)
- Hulpverlening (BHV)
- Arbowet en –voorschriften voor medewerkers en vrijwilligers (ARBO)
- Kerk en veiligheid en beveiliging
- Eerste Hulp bij ongevallen (EHBO)

Hersteld Hervormde Kerk
Vendelier 51 D
3905 PC Veenendaal
tel: (0318) 50 55 41
www.hhk.nl

1 – Inleiding

Door de overheid wordt steeds meer de nadruk gelegd op de eigen verantwoordelijkheid omtrent het veilig gebruik van de (kerkelijke) gebouwen. In de praktijk is het de taak van het College van Kerkvoogden om hier uitvoering aan te geven. Door middel van deze brochure wordt getracht kerkvoogdijen hierbij te helpen. Maar het is en blijft de eigen verantwoordelijkheid van iedere plaatselijke gemeente (kerkvoogdij) om na te gaan of voldaan wordt aan de veiligheidseisen en wetgeving op het gebied van brandveiligheid, Arbowetgeving en hulpverlening. Laat u over deze onderwerpen goed informeren en raadpleeg de informatie op de genoemde websites en schakel bij twijfel een deskundige in.

In deze brochure komen verschillende aspecten op het gebied van de veiligheid aan de orde:

- Taken en verantwoordelijkheden college van kerkvoogden
- Brandveiligheid en ontruiming
- Hulpverlening (BHV)
- Arbeidwet en –voorschriften voor medewerkers en vrijwilligers (ARBO)
- Kerk en veiligheid en beveiliging
- Eerste hulp bij ongevallen (EHBO)

De brochure met de bijlage zijn te downloaden op: www.hersteldhervormdekerk.nl/hhk/kerkvoogd/gebouwen/veiligheid-in-en-om-de-kerk-1. De papierenversie is op te vragen bij het kerkelijk bureau.

2 - Taken en verantwoordelijkheden college van kerkvoogden

Iedere Hersteld Hervormde Gemeente is zelf verantwoordelijk voor de veiligheid en gezondheid van de bezoekers, vrijwilligers en medewerkers in de kerkelijke gebouwen. Het college van kerkvoogden draagt als beheerder van de kerkelijke gebouwen de verantwoordelijkheid dat aan de algemene- en wettelijke zorgverplichting en regelgeving voldaan wordt.

Het goed nakomen van deze verplichting en het voorkomen van calamiteiten en ongelukken dient een tweezijdig belang. Namelijk het welzijn van medewerkers, vrijwilligers en bezoekers. En heeft een financieel belang. Want wanneer blijkt dat bij een calamiteit adequate (voorzorg)maatregelen achterwege zijn gebleven, dan kan de kerkelijke gemeente hiervoor (financieel) aansprakelijk worden gesteld. Het is dus van groot belang om de hulpverlening in de kerk goed te regelen!

3- Brandveiligheid (brandveilig gebruik gebouwen en ontruiming

Een kerkvoogdij moet zich dus altijd realiseren dat men verantwoordelijkheid draagt voor de veiligheid van de personen die gebruik maken van haar gebouwen. Het naleven van de brandveiligheidsregels is dus belangrijk. Hiernaast is het altijd goed om met regelmaat kritisch naar de gebouwen en de inrichting ervan te kijken, en om gebruikers ook bewust te maken van hun eigen verantwoordelijkheden. Bijvoorbeeld als het gaat om het vrijhouden van nooduitgangen en hulpmiddelen voor brandbestrijding etc. Organiseer de hulpverlening in de kerk goed. Zorg ervoor dat er een ontruimingsplan/ noodplan beschikbaar is. Zorg voor voldoende opgeleide hulpverleners. Maak aan de gemeenteleden en bezoekers bekend hoe de hulpverlening georganiseerd is, hoe het werkt en wat er verwacht wordt in geval van een calamiteit. **En oefen dit ook!**
Zorg ook voor een kanselinstructie voor de (gast)predikant. Zodat de predikant op de hoogte is van de procedures en zijn eventuele taak daarin. De kanselinstructie duidelijk zichtbaar voor de predikant neerleggen/bevestigen.

Brandveilig bouwen
Met betrekking tot brandveiligheid in de bouwfase is veel informatie te vinden op de website www.infopuntbrandveiligheid.nl

Brandveilig gebruik van gebouwen
Als beheerder van een gebouw bent u verantwoordelijk voor brandveilig beheer en gebruik van dat gebouw. U bent zich bewust van de genomen maatregelen om het risico op brand zo klein mogelijk te maken en u houdt deze maatregelen in stand. Denk hierbij aan bouwkundige maatregelen, brandwerende wanden niet doorbreken, gebruiksmaatregelen als het voorkomen dat wigjes onder brandwerende deuren worden geplaatst, onderhoud van brandveiligheidsinstallaties, zoals brandslanghaspels, enzovoort. Zie ook www.infopuntbrandveiligheid.nl of www.ifv.nl/kennisplein/brandpreventie-fire-safety-engineering

Gebruiksbesluit
De gebruiksvergunning is per 1 oktober 2010 opgegaan in de omgevingsvergunning. In plaats van de gebruiksvergunning vraagt u nu de '*Omgevingsvergunning voor brandveilig gebruiken'* aan. Voor het brandveilig gebruiken van een gebouw of ander bouwwerk, moet u een aantal maatregelen nemen. Daarbij moet u zich altijd houden aan de

algemene voorschriften uit het Besluit brandveilig gebruik bouwwerken (Gebruiksbesluit). Voor de meer risicovolle soorten gebruik moet u bovendien een omgevingsvergunning voor brandveilig gebruiken aanvragen of een gebruiksmelding doen. Via het *Omgevingsloket online* kunt u nagaan welke situatie op u van toepassing is. Bron: www.omgevingsloket.nl

Omgevingsvergunning voor brandveilig gebruiken

U hebt een omgevingsvergunning voor brandveilig gebruiken nodig voor het gebruik van gebouwen die nachtverblijf bieden aan meer dan 10 personen of dagverblijf aan meer dan 10 personen jonger dan 12 jaar of met een lichamelijke of verstandelijke handicap. Het gaat bijvoorbeeld om ziekenhuizen, kinderdagverblijven, basisscholen of hotels. Voor kerken, vergaderzalen en pastorieën/woningen is er in dit kader alleen een meldingsplicht. Bron: www.omgevingsloket.nl

Gebruiksmelding

Voor het gebruik van kerkelijke gebouwen kunt u volstaan met het doen van een gebruiksmelding als het gaat om situaties waarbij verblijf wordt geboden aan (= redelijkerwijs tegelijk aanwezig kunnen zijn) meer dan 50 mensen. Dit geldt dus voor kerkzalen en grotere vergaderzalen.
Als u een gebruiksmelding moet doen, mag dit tegelijk met de aanvraag van de omgevingsvergunning voor andere activiteiten. U bent dit niet verplicht.
Bron: www.omgevingsloket.nl

Gebruik vergaderzaal voor kinderoppas

In veel (vergader)zalen bij kerken wordt tijdens de kerkdienst kinderoppas georganiseerd. In de bouw- en gebruiksregelgeving is er geen heldere definitie opgenomen wat er valt onder de noemer “Kinderopvang”. In de regelgeving rondom kinderdagverblijven is dit wel benoemd: http://www.vng.nl/smartsite.dws?id=104784
Hieruit concluderen we dat de wettelijke eisen met betrekking tot de kinderopvang gelden voor professionele opvang en niet voor incidentele opvang tijdens een kerkdienst.

Installaties met betrekking tot de brandveiligheid

In een (kerk)gebouw kunnen diverse soorten brandveiligheidsinstallaties aanwezig zijn. Te denken valt aan:

- Brandmeldinstallatie
- Ontruimingsalarm
- Noodverlichting
- Sprinklersysteem

Deze installaties moeten op een correcte manier worden onderhouden. Tijdens controles, bijvoorbeeld door de brandweer of door de verzekering, kan inzage in het logboek worden gevraagd. Zorg ervoor dat het logboek up-to-date is.

Meer informatie over dit onderwerp is te vinden op:

- www.brandveiliggebouw.nu
- www.bouwbesluitonline.nl
- www.rijksoverheid.nl (zoektermen: omgevingsvergunning, bouwbesluit, gebruiksmelding)
- www.ifv.nl/kennisplein/brandpreventie-fire-safety-engineering

Veel informatie met uitgebreide controlelijsten zijn te vinden op:

- www.vbmk.nl/voor-beheerders/documenten/ (hoofdstuk 8 veiligheid)

Een aandachtpunt is dat een aantal Hersteld Hervormde gemeenten (mede) gebruik maakt van verschillende type gebouwen. Hiervoor kunnen andere bepalingen gelden. Leg daarom altijd contact met de plaatselijke brandweer of afdeling bouwtoezicht van de gemeente om na te (laten) gaan of voldaan wordt aan de regelgeving. Hiermee worden eventuele risico’s uitgesloten.

Jaarlijks ontruimingsoefening

De verplichte jaarlijkse ontruimingsoefening wordt door kerken niet altijd gedaan. Sommige kerkbesturen zien dat niet zitten. De reden is dat zo’n oefening gedaan moet worden tijdens of na een dienst. Dat verstoord de preek of de overdenking erna dermate dat men het niet stichtelijk vindt. Dat is begrijpelijk, maar daardoor wordt niet voldaan aan de wettelijke eis.

Gemeenten die wel oefenen merken dat na één of tweemaal oefenen de kerkbezoekers er aan gewend raken. De verstoring van de dienst is na enkele keren oefenen zeer beperkt.

De oefening mag door de BHV-ers zelf gedaan worden, dat hoeft niet beslist onder toezicht van een professionele organisatie gedaan te worden.
In de praktijk is het vaak zo dat een brandweerman of een ploegleider BHV die lid is van de gemeente bij zo’n oefening aanwezig is en advies geeft. Evalueer de oefening en pas zonodig de plannen aan.

Checklist
Om als kerkvoogdij of BHV-team zelf inzicht te krijgen in de staat van veiligheid van het gebouw en tot een verantwoorde aanpak te komen kan gebruikt gemaakt worden van de checklist *'Zorg voor de veiligheid in kerkgebouwen'*. Deze checklist is opgenomen als bijlage. (met dank aan de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de PKN).

TIP
Doe ook de Kerk Risico Check. Deze website is gemaakt in samenwerking tussen Donatus, de VBMK en ArtRisk Consult en mede tot stand gekomen dankzij het Mondriaanfonds: www.kerkrisicocheck.nl

4 – Hulpverlening (BHV)

Kerkbesturen moeten er voor zorgen dat er tijdens kerkdiensten en andere bijeenkomsten onder hun verantwoordelijkheid goede en adequate (eerste) hulp geboden kan worden. Verder moet er voor gezorgd worden dat de BHV-ers over voldoende middelen en deskundigheid beschikken om hun taak te kunnen uitvoeren.

Aan de hand van een BHV profiel/matrix is te bepalen hoe de hulpverlening/BHV in de kerkelijke gemeente geregeld dient te zijn. De bepalingsmethode basishulpverlening is als bijlage in dit document opgenomen.

In april 2016 zijn de Nederlandse Richtlijnen Eerste Hulp uitgebracht. BHV'ers kunnen dit doornemen om vaardigheden en het noodplan te toetsen. De deze richtlijnen staan op de website van de HHK.

Door de hulpverleners zal, naast de jaarlijkse ontruimingsoefening, ook tussentijds geoefend moeten worden om de vaardigheden zoals beschreven in het noodplan/ontruimingsplan te toetsen en te onderhouden. Dit mag door de BHV-ers zelf gedaan worden, en hoeft niet onder toezicht van een professionele organisatie gedaan te worden. Alhoewel het wel aan te bevelen is om (periodiek) een professional te raadplegen.

In de praktijk is het vaak zo dat een deskundig gemeentelid (brandweerman of een ploegleider BHV) bij zo'n oefening aanwezig is en advies geeft. Oefen als hulpverleningsploeg 1 of 2 keer per jaar het plan en de protocollen. Zorg voor een logboek en noteer de oefeningen en het onderhoud van de hulpmiddelen.

TIP
Veel informatie voor kerken is ook te vinden op de website: www.ehbocommissie.nl

5 – Arbowet en -voorschriften voor medewerkers en vrijwilligers

Heeft uw gemeente medewerkers in loondienst (bijvoorbeeld een koster, pastoraal- of kerkelijk werker) dan geldt de Arbowet.

Dan is het wettelijke verplicht om (o.a.):
- een RI&E op te stellen (zie verder in dit hoofdstuk);
- een preventiemedewerker aan te stellen;
- bedrijfshulpverlening te organiseren;
- een basiscontract bij een Arbodienst af te sluiten;
- zie voor de verdere verplichtingen: www.arboportaal.nl/actueel/arbozorg/wijzigingen

Heeft uw gemeente vrijwilligers dan geldt sinds 1 januari 2007 de Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet) in beginsel niet meer volledig, maar gelden nog steeds de Arbovoorschriften en de hierbij behorende verplichtingen.

Arbovoorschriften gelden bijvoorbeeld bij:
- werken op hoogte (boven de 2,5 meter of daaronder wanneer sprake is van valrisico). Bijvoorbeeld op een ladder, steiger of dak;
- grote fysieke belasting;
- risico op gehoorbeschadiging;
- werken met onveilige en niet deugdelijke arbeidsmiddelen;
- werken op een bouwplaats (denk hierbij ook aan vrijwilligers die helpen bij een kerk in aan- of verbouw!).
- werken in een zeer koude of hete omgeving;.

Ook wanneer er sprake is van ernstige risico's of kwetsbare groepen zijn de arbovoorschriften van toepassing. Denk hierbij aan zwangeren, jeugdigen (jonger dan 18 jaar) maar ook ouderen. Voor hen gelden zelfs aanvullende voorschriften boven de algemene bepalingen voor vrijwilligers.

Arboverplichtingen zijn o.a.:

- Het opstellen en uitvoeren van een RI&E (zie verderop in dit hoofdstuk)
- Voorkómen van ongevallen met gevaarlijke stoffen.
- Gevaren voor gezondheid bij de bron aanpakken.
- Voorlichting en onderricht over gevaarlijke situaties, en hoe die te voorkomen.
- In bepaalde ernstige situaties melding van ongevallen aan de Inspectie SZW (voorheen Arbeidsinspectie) en registratie van ongevallen in een lijst van ongevallen.
- De verantwoordelijkheid voor veiligheid van derden op het terrein of in het gebouw van de organisatie.
- Een aantal verplichtingen voor werknemers (en ook vrijwilligers), zoals het dragen van persoonlijke beschermingsmiddelen.

In deze gevallen moet een organisatie voorzien in beschermings- of hulpmiddelen. Bijvoorbeeld leuningen of vangnetten, een steekwagentje of oordoppen of oorkappen. Beschermende kleding. En vanzelf zorgen voor goede en duidelijke werkinstructies en veiligheidsvoorschriften!

De Arbovoorschriften zullen voor vrijwel alle kerkelijke gemeenten gelden. Denk hierbij aan de kosterstaken, schoonmaakwerkzaamheden, onderhoudswerkzaamheden en aan het tuinonderhuid. Daarnaast kan er in sommige situaties sprake zijn van een ‘grijs’ gebied.

De wet verlangt van een werkverschaffer dat hij zodanige maatregelen treft en aanwijzingen (gedragsregels) verstrekt als in redelijkheid nodig is om te voorkomen dat een vrijwilliger bij het uitoefenen van zijn/haar werkzaamheden schade lijdt. Aan de zorgplicht worden dus hoge eisen gesteld. En er wordt niet snel aangenomen dat aan de zorgplicht is voldaan.

Bovendien heeft op 15 december 2017 de Hoge Raad een uitspraak gedaan in een zaak waarbij een vrijwilliger van een kerk letselschade opliep. De Hoge Raad oordeelde dat de kerk hierbij op dezelfde manier aansprakelijk is als wanneer de vrijwilliger een dienstbetrekking had.

Zorg daarom voor duidelijke gedragsregels, (veiligheids)voorschriften, aanwijzingen en werkinstructies, en stel die beschikbaar aan de vrijwilligers en/of medewerkers.

En het is zeer belangrijk om **altijd de risico’s in kaart te brengen en te beoordelen**. U bent vanuit uw zorgplicht verantwoordelijk en aansprakelijk voor veilige en gezonde werkomstandigheden. Ook voor die van de vrijwilligers!

De kerk hoort een veilige werkplek te zijn voor medewerkers en vrijwilligers. En er zijn voldoende hulpmiddel om de risico’s in kaart te brengen. **Stel daarom altijd een RI&E op!**

Risico- Inventarisatie & - Evaluatie (RI&E)

Maak voor het in kaart brengen van de risico’s gebruik van de Risico-Inventarisatie & - Evaluatie (RI&E).

Met de RI&E kan het College van Kerkvoogden gestructureerd de risico’s aanpakken om zo de kans op arbeidsgerelateerde gezondheidsklachten en ongevallen tot een minimum te beperken.
De RI&E bestaat uit een inventarisatie van de aanwezige gevaren. Een evaluatie en prioritering van de risico’s en vaststelling welke maatregelen genomen zullen worden (plan van aanpak).

Wanneer een organisatie/onderneming meer dan 25 werknemers in dienst heeft dan moet de RI&E getoetst worden door een arbodeskundige.

Een model Risico- Inventarisatie & - Evaluatie is te downloaden vanaf de website van de HK.

Naast de RI&E kan ook gebruik worden gemaakt van de ´Arbocheck vrijwilligerswerk´. Deze uitgebreide Arbocheck vrijwilligerswerk´ is te vinden op de website:
https://vrijwilligerswerk.nl/sites/default/files/afbeeldingen/arbocheck_alg.pdf

De arbocheck is ook te downloaden vanaf de website van de HHK. Neem kennis van de informatie en voer de check uit.

Het is belangrijk om alle mogelijke risico’s die medewerkers en vrijwilligers lopen goed in kaart te krijgen en hiervoor preventieve maatregelen te treffen.

Beschikbare documenten te downloaden via de website van de HHK:

- Model RI&E
- Model RI&E met horeca

Arbodienst
Per 1 juli 2017 is de nieuwe Arbowet van kracht. Dit heeft mogelijk consequenties voor gemeenten die op basis van een arbeidsovereenkomst een kerkelijk werker of kerkelijke functionaris (bv. koster) in loondienst hebben. De belangrijkste wijziging is dat het vanaf 1 juli 2017 weer verplicht is om een basiscontract bij een arbodienst af te sluiten. De nieuwe Arbowet gaat in per 1 juli 2017. Werkgevers en arbodienstverleners krijgen tot 1 juli 2018 de tijd om de contracten aan te passen. Aanpassen kan door middel van een aanvulling op het bestaande contract of door een nieuw contract af te sluiten. Alle nieuwe contracten moeten direct per 1 juli 2017 voldoen aan de wettelijke vereisten. Meer informatie over deze wijzigingen is te vinden op het Arbo portaal van de overheid: www.arboportaal.nl/actueel/arbozorg/wijzigingen.

Preventiemedewerker
Wanneer er sprake is van medewerkers in loondienst dan is het verplicht een preventiemedewerker aan te stellen. Dit kan iemand zijn vanuit de eigen organisatie die niet gediplomeerd hoeft te zijn, maar deze persoon moet wel over voldoende kennis beschikken om een RI&E en een plan van aanpak op te kunnen stellen.
De taken van de preventiemedewerker zijn:
1. Het ondersteunen van de werkgever om optimale arbeidsomstandigheden te realiseren. Dit gebeurt via de risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E).
2. Het adviseren en nauw samenwerken met de arbodeskundigen en de ondernemingsraad (OR) of personeelsvertegenwoordiging over de te nemen maatregelen voor een goed arbeidsomstandighedenbeleid.
3. Het (mede) uitvoeren van arbo-maatregelen.

Een belangrijk aandachtspunt is de aansprakelijkheid. Wanneer bij een ongeval blijkt dat adequate voorzorgsmaatregelen achterwege zijn gebleven, dan kan de kerkelijke gemeente hiervoor (financieel) aansprakelijk worden gesteld. Preventie dient daarom een dubbel belang!

Neem met betrekking tot bovenstaande onderwerpen ook kennis van de informatie die te vinden is op deze websites:
www.arboportaal.nl
www.inspectieszw.nl
www.rie.nl *(op deze site is een digitale Ri&E voor vrijwilligersorganisaties beschikbaar).*
www.rie.nl/voor-bedrijven/handige-instrumenten-preventiemedewerkers/
(Handige instrumenten voor preventiemedewerkers)
www.inpreventie.nl/ (Kennisplatform voor preventiemedewerkers)
www.vrijwilligerswerk.nl

6 – Kerk en veiligheid en beveiliging

Het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) heeft op 16 december 2016 een bijeenkomst gehouden over de huidige terroristische dreiging in Nederland en een factsheet over Kerk en Veiligheid gepresenteerd.

Volgens het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland van de NCTV is het actuele dreigingsniveau in Nederland substantieel (4 op een schaal van 5). Dat betekent dat de kans op een aanslag in Nederland reëel is, maar dat er geen concrete aanwijzingen zijn dat er voorbereidingen worden getroffen voor een aanslag.

Tijdens deze informatiebijeenkomst is aangegeven dat er geen actuele dreiging is ten aanzien van kerken maar dat veiligheid wel een belangrijk aandachtspunt voor kerkgenootschappen is om samen met politie en burgerlijke overheid in ogenschouw te houden.

Voor kerkelijke gemeenten is het van groot belang dat zij zich bewust zijn van de huidige gevaren en daar voorzorgsmaatregelen tegen nemen. Een ontruimings- en calamiteitenplan alléén is niet genoeg. Een veiligheidsplan waarin risico's en bedreigingen zijn uitgewerkt is een absolute vereiste! De factsheet van het CIO kan daarbij behulpzaam zijn.

Welke belangrijke acties kunnen al genomen worden?:
- Maak iemand binnen het kerkbestuur verantwoordelijk voor het veiligheidsbeleid van uw gemeente. Deze persoon kan een inventarisatie opstellen van mogelijke bedreigingen en risico's. Zoals, wat te doen wanneer:
  1. een verward persoon die de kerkdienst verstoort
  2. er een acute terroristische dreiging is.

- Stel een duidelijk rol- taakverdeling op. Wie in de gemeente onderneemt wanneer welke actie, en oefen dit.

- Maak een deurbeleid. Een welkomstcomité voorafgaand aan de diensten bij de ingang kan eventuele 'ongewenste' gasten herkennen en eventueel aanspreken.

- Overweeg het plaatsen van bewakingscamera's bij de deur en om het kerkterrein. Zo kan de koster tijdens de kerkdienst zien wat er buiten gebeurt.

- Zoek contact met relevante partners (burgerlijke gemeente, politie, andere kerkelijk gemeenten in uw plaats), maak kennis met hen en zorg voor duidelijke instructies hoe zij en hulpdiensten gealarmeerd kunnen worden.

- Neem kennis van de Factsheet van het CIO.

- Voor vragen en maatwerkverzoeken kunt u contact opnemen met het kerkelijk bureau. Wij helpen u ook op dit punt graag verder.

Gezien het in deze brief geschetste belang worden kerkenraden en colleges van kerkvoogden dringend opgeroepen om het thema veiligheid een (terugkerende) plaats op hun agenda te geven en een veiligheidsplan op te stellen.

Het is verstandig als gemeenten - afhankelijk van de plaatselijke situatie - maatregelen treffen die de veiligheid van de gemeenten vergroten. Voortdurend moet daarin de balans worden gezocht tussen vertrouwen en verantwoordelijkheid nemen, tussen gastvrijheid en waakzaamheid.

Zie ook:
www.cioweb.nl/kerk-en-veiligheid/
www.ehbocommissie.nl/veiligheid/ (ook voor aanvraag van een voorbeeld veiligheidsplan)
www.nctv.nl (Nationaal Coördinator Terrorisme en Veiligheid)
https://www.nctv.nl/organisatie/ct/terrorismebestrijding/index.aspx
www.crisis.nl (Actuele informatie van de overheid bij rampen, calamiteiten en noodsituaties)
https://crisis.nl/wees-voorbereid/terrorisme.aspx (Wees voorbereid Terrorisme)
https://www.politie.nl/themas/terrorisme.html
www.kerkrisicocheck.nl (Check op diefstal- en inbraakpreventie)

Beschikbare documenten:
- Kerk en veiligheid. Factsheet wat te doen?
- Flyer: Wat moet je doen bij een aanslag?

7 – Eerste hulp bij ongevallen (EHBO)

Hoe is een ongeluk te voorkomen?
Naast de risico inventarisatie (RI&E) kan ook een risico inventarisatie worden gehouden met betrekking tot ongelukken en andere medische ongevallen. Eigenlijk is het vrij simpel: loop bijvoorbeeld een rondje in en om het kerkgebouw en kritisch kijken naar wat mogelijke gevaren zijn voor kerkgangers. Kijk bijvoorbeeld naar:

- Zijn er scheef liggende tegels of andere oorzaken waardoor mensen kunnen vallen?
- Zijn er ondeugdelijke elektriciteitskabels?
- Zijn scharen en messen buiten het bereik van kinderen?
- Zijn gevaarlijke stoffen buiten bereik van kinderen (kinderslot op gootsteen kastje)?
- Zijn er stopcontact beveiligers aangebracht op de stopcontacten waar kinderen bij kunnen komen?
- Zijn de aanwezige trapjes en ladders nog goed?
- Enzovoort

Verder is het belangrijk om, als er zich een ongeval heeft voorgedaan, na te gaan hoe het heeft kunnen gebeuren, zodat de oorzaken aangepakt kunnen worden om herhaling te voorkomen. Het spreekt voor zich dat de zaken die hieruit volgen zo snel mogelijk moeten worden aangepakt. Neem zelf gelijk actie, of maak concrete afspraken met mensen die de gevaren kunnen verhelpen.

Basisregels eerste hulp
Neem als hulpverlener de volgende basisregels Eerste Hulp van EHBO.NL in acht:
- Let op gevaar
- Ga na wat er is gebeurd en daarna wat het slachtoffer mankeert
- Stel het slachtoffer gerust en zorg voor beschutting
- Zorg voor professionele hulp
- Help het slachtoffer op de plaats waar hij/zij ligt of zit

Bij 112 melding meld dan:
- Aantal slachtoffers
- Welk vermoedelijk letsel
- Via welke ingang / route de hulpdiensten het beste kunnen rijden

- Zorg voor vrije toeganswegen voor de hulpdienst naar het (de) slachtoffer(s)
- Volg de aanwijzingen van de hulpdiensten en geef antwoord op hun vragen

Welke ongevallen kun je tegenkomen en wat moet je dan doen?

Bloedneus. Een bloedneus kan gestelpt worden door de persoon wat naar beneden te laten kijken en de neus dicht te knijpen, net onder het harde gedeelte van de neus. Dit minstens 5 minuten volhouden. Vaak hebben mensen vaker last van een bloedneus en weten ze er goed mee om te gaan. Soms kan het echter lang duren voordat het stopt (bijvoorbeeld bij het gebruik van bloedverdunners) of kan iemand er niet lekker bij zijn. Dan is het handig deze mensen te laten zitten. Als iemand weer terug gaat naar de zaal is het handig een doekje mee te geven, mocht het toch weer beginnen te bloeden. Mocht het na 10 a 15 minuten nog niet zijn gestopt, overweeg dan contact te zoeken met een huisarts.

Val. Na een val kan men verschillende zaken tegenkomen. Simpele schaaf en snijwondjes kunnen vaak met een pleister worden behandeld. Kneuzingen kunnen gekoeld worden met een natte theedoek, eventueel met wat ijs er in (dus geen ijs direct op de huid). Dit geldt ook voor een verzwikte enkel. Als iemand er niet meer op kan lopen, of bij acute zwelling, laat dan de huisarts beoordelen of de enkel mogelijk gebroken is. Als iemand na een val niet meer op kan staan, bijvoorbeeld door een gebroken heup, laat iemand dan liggen en bel 112 voor een ambulance. Ga ten alle tijde na *waarom* iemand gevallen is. Het kan een uiting zijn van een ander probleem, zoals te lage bloeddruk of een beroerte.

Snijwond. Kleine snijwondjes kunnen met een pleister worden behandeld. Mocht een snijwond wat te groot zijn voor een pleister, beoordeel dan of het mogelijk gehecht moet worden. Dit geldt ook voor een snijwond die blijft bloeden. Het is dan ook verstandig om deze snijwond af te dekken met een (steriel) gaas en verband. Er zijn verschillende verbandmiddelen in de handel. In de meeste verbanddozen zit een (wond)snelverband, die vrij makkelijk aan te brengen is. Mocht het zodanig bloeden dat het door het verband heen komt, oefen dan druk uit op het verband om het te stelpen. Dit is uiteraard reden om snel verdere medische hulp te zoeken.

Hoofdpijn. Het optreden van hoofdpijn kan veel verschillende oorzaken hebben. Het is belangrijk een inschatting te maken of de hoofdpijn een onschuldig karakter heeft, of dat er mogelijk een ernstiger oorzaak is. Deze inschatting dient gemaakt te worden door de persoon met de meeste ervaring die aanwezig is. Wees laagdrempelig met het advies om naar de huisarts te gaan. Als hoofdpijn acuut ontstaat, in combinatie met misselijkheid en/of sufheid, dan kan dit zijn ontstaan door een hersenbloeding en moet men 112 bellen.

Te laag bloedsuiker gehalte (een "hypo"). Een te lage bloedsuiker uit zich doordat iemand moe en duizelig is, bleek ziet en wat transpireert. Dit kan trouwens ook passen bij een lage bloeddruk. Als uitgangspunt mag je stellen dat als mensen bekend zijn met suikerziekte, dat het dan meestal ook daadwerkelijk een hypo is. Hierbij kunnen mensen overigens ook prikkelbaar of agressief worden. Als mensen met deze verschijnselen niet bekend zijn met suikerziekte dan wordt het meestal veroorzaakt door een (te) lage bloeddruk (zie “flauwte”). Als iemand bekend is met suikerziekte en nog bij bewustzijn is (en dus kan eten/drinken), gelijk zo veel mogelijk laten eten. Je kan ook suiker oplossen in water en laten drinken. Bij bewusteloosheid altijd 112 bellen. Sommige diabeten hebben een spuit met medicijnen bij zich om de bloedsuiker weer te laten stijgen.

Pijn op de borst. Pijn op de borst wordt niet altijd veroorzaakt door een probleem met het hart, maar deze klacht moet altijd serieus genomen worden! Typisch voor hartklachten zijn een drukkende pijn op de borst, soms met uitstraling naar de hals en/of arm, toenemend bij inspanning. Ook kan benauwdheid, misselijkheid en zweten optreden. Bij pijn op de borst, met name als het met deze verschijnselen gepaard gaat, moet altijd 112 gebeld worden. Breng de persoon in een rustige ruimte, bel direct 112 en houd rekening met de mogelijkheid van verslechtering van de situatie en het moeten toepassen van reanimatie (indien aanwezig, AED gereed hebben staan). Sommige hartpatiënten hebben tabletjes of een spray voor onder de tong, laat ze deze innemen onder tong.

Bewusteloosheid of “flauwte”. Er zijn veel mogelijke oorzaken voor bewusteloosheid. In de situatie van kerkgang is een flauwte verreweg de meest voorkomend oorzaak, gevolgd door andere oorzaken zoals een te laag suiker gehalte, epilepsie, een beroerte (CVA/TIA), hartritmestoornis. Bij bewusteloosheid (niet meer reageren op aanroepen en aanschudden) is 1 ding echt belangrijk: is er sprake van een normale ademhaling? Indien normale ademhaling aanwezig is moet het slachtoffer in de stabiele zijligging gebracht worden. Daarna moet je nagaan wat de oorzaak is en welke maatregelen er verder genomen moeten worden. Als iemand niet meer ademt of niet normaal ademt (‘gaspen’ = soort reflexmatig happen naar lucht), moet je starten met reanimeren (zie verder).

Epileptische aanval. Leg het slachtoffer op de grond (is echter meestal al het geval). Maak ruimte om het slachtoffer zodat deze zich niet kan bezeren, leg zo mogelijk iets zachts onder het hoofd van het slachtoffer. Als een aanval langer duurt dan een enkele minuten, bel dan 112. Sommige epilepsie patiënten hebben medicatie bij zich die rectaal moet worden toegediend om de aanval tegen te gaan. Mogelijk weet familie van het slachtoffer hiervan. Na een aanval zijn de meeste mensen even buiten bewustzijn. Handel dan zoals beschreven bij bewusteloosheid.

Bij bewusteloosheid door een andere oorzaak (flauwte of hypo) kunnen mensen ook enkele trekkingen vertonen, zonder dat er sprake is van epilepsie. Blijf dus altijd controleren: ademt het slachtoffer? Is de luchtweg vrij (stabiele zijligging)? Wat is er gebeurd/wat is de oorzaak?

Vergiftiging. Mocht het geval zich voordoen dat een kind iets heeft ingenomen of in contact is geweest met een bepaalde stof, dan kan men de gifwijzer raadplegen (indien aanwezig). Het is raadzaam om contact op te nemen met de huisarts, maar bij spoedeisende klachten zoals benauwdheid of sufheid moet je 112 bellen. Neem, indien van toepassing, de verpakking van de stof mee naar huisarts of ziekenhuis.

Allergische reactie. Dit kan ontstaan na het innemen van bepaalde voedingsmiddelen (zoals pinda's) of bij insectenbeten (zoals wespensteken). Laat iemand zitten en beoordeel de situatie. Is er alleen sprake van wat jeuk, of worden mensen ook benauwd en/of onwel? Als er lichte klachten zijn dan kan men hier voor medicatie krijgen via de huisarts. Bij ernstige klachten is het van groot belang een 112 te bellen! Ernstige allergische reacties kunnen levensbedreigend zijn. Sommige mensen hebben een injectiespuit met adrenaline bij zich. Laat ze deze toedienen, bij een ernstige allergische reactie kan dit levensreddend zijn.

Verstikking. Dit is, statistisch gezien, een reëel gevaar gezien de hoeveelheid snoepjes die gegeten worden in de dienst en de aanwezigheid van spelende kinderen die alles in hun mond stoppen. Als mensen zodanig verstikken dat ze niet meer kunnen praten of hoesten bel of laat 112. Daarna sla je eerst vijf keer op de rug (tussen de schouderbladen) en daarna pas je vijf keer de Heimlich methode toe. Het 5 x slaan op de rug en 5 x Heimlich pas je om en om toe totdat het voorwerp verwijderd is of totdat het slachtoffer het bewustzijn verliest, in dat geval moet je direct beginnen met reanimeren. En het is natuurlijk essentieel dat er direct 112 gebeld wordt.

Beroerte (CVA/TIA)
Een beroerte ontstaat door een bloedpropje of bloeding in de hersenen. Dit kan als gevolg hebben dat mensen een gelaats- en/of lichaamshelft niet meer kunnen voelen of bewegen en niet meer duidelijk kunnen praten. Ook kan er sufheid of bewusteloosheid optreden. Een beroerte is een spoedgeval waarvoor 112 moet worden gebeld. Ga na wanneer de klachten begonnen zijn en houd bij bewusteloosheid de ademhaling in de gaten (zie bewusteloosheid).

Reanimatie
Indien het slachtoffer niet meer reageert op aanspreken en aanschudden, moet men direct 112 bellen of laten bellen. Daarna de ademhaling controleren. Indien de ademhaling niet aanwezig is of niet normaal is, starten met reanimatie. Dit doet men door de handen midden op de borstkas te plaatsen en ten minste 5 cm diep in te drukken met een frequentie van 100 tot 120 keer per minuut. Dertig borstcompressies worden afgewisseld met twee beademingen. Indien aanwezig moet zo snel mogelijk de AED aangesloten worden op de ontblote borst van het slachtoffer. Volg de opdrachten van de AED. Ga door met reanimeren en stop alleen als het slachtoffer weer bij bewustzijn komt.

Hoe moet je omgaan met mensen die niet gereanimeerd willen worden?
Iedereen heeft het recht, om wat voor reden dan ook, te beslissen om niet gereanimeerd te willen worden. Als mensen dit echt niet willen is het belangrijk om dit kenbaar te maken aan familieleden en huisarts. Om het kenbaar te maken aan hulpverleners die een reanimatie zouden beginnen bij de betreffende persoon, kan men een penning aan een halsketting vinden/dragen. Als iemand een hartstilstand heeft hoef je voordat je start met reanimeren niet te zoeken naar een penning of verklaring.
Als je de penning tegenkomt tijdens de reanimatie mag je stoppen met reanimeren. Als je moeite hebt met deze beslissing mag je er ook voor kiezen om door te gaan met de reanimatie tot de ambulance er is.

Wie kan en mag er eerste hulp verlenen?
Iedereen. Volgens de wet is iedereen zelfs verplicht om in een levensbedreigende situatie te helpen. Zo kan bijvoorbeeld iedereen 112 bellen, daar heb je geen cursus voor nodig. Ook het aanleggen van een verband en zelfs het toepassen van reanimatie met een AED is niet voorbehouden aan mensen die daarvoor speciaal zijn opgeleid. Natuurlijk is het wel handig om cursussen te volgen om te leren wat je moet doen in bepaalde gevallen.

Wat is de rol van de koster?
De koster is meestal voor iedereen herkenbaar als zodanig en kan daarom heel goed een coördinerende rol spelen. Het is daarom handig om, indien mogelijk, iemand anders dan de koster hulp te laten verlenen. De koster kan bijvoorbeeld:

- De toegang maken voor een eventuele ambulance;
- Andere gemeenteleden instrueren;
- Familie opvangen;
- Contact houden met de voorganger;
- Helpen met hand en spandiensten;
- Zie verder het model ontruimingsplan.

Het is belangrijk om van tevoren afspraken te maken met de koster(s). Bij een ongeval weet iedereen dan wat hij/zij moet doen en wat men van elkaar mag verwachten.

Moet je een slachtoffer die buiten bewustzijn is altijd helpen waar hij/zij ligt, of moet je hem de kerkzaal uit dragen?
Dat hangt af van de kerkzaal en de plaats waar het slachtoffer is. Als iemand in de kerkbanken het bewustzijn verliest, moet je allereerst er voor zorgen dat je ruimte hebt om het slachtoffer na te kijken en te kunnen helpen. Als iemand vlak bij een uitgang is, is het handig om iemand snel de kerkzaal uit te brengen om de rust en de ruimte te hebben. Dit is echter niet in alle gevallen mogelijk (afhankelijk van wat er aan de hand is, de hoeveelheid hulpverleners en de omgeving). Als het slachtoffer niet snel en gemakkelijk de kerkzaal uit gedragen kan worden dan moet het slachtoffer in ieder geval tussen de banken uit gehaald worden en dan ter plekke gekeken worden wat er aan de hand is.

Wat is nodig aan materialen om adequaat eerste hulp te verlenen?
Wettelijk is de minimale benodigdheid een verbanddoos. Zie voor minimale eisen aan een verbanddoos de richtlijn voor verbandsets van het Oranje Kruis https://www.hetoranjekruis.nl/fileadmin/assets-hetoranjekruis/documents/Verbandrichtlijnen_2016.pdf

Andere handige hulpmiddelen zijn:

- Rolstoel;
- Brancard;
- Deken;
- Automatische Externe Defibrillator (AED);
- Beademingsmasker;
- Gifwijzer ;
- Kaartje met belangrijke telefoonnummers.

Voorbeeld:

EHBO kerk
Persoon aanspreekbaar? → schakel op basis van klacht zo nodig de huisarts(enpost) of 112 in;
Persoon niet aanspreekbaar? → direct 112 (laten) bellen en AED **laten** halen daarna controleer of persoon normaal ademt;
Persoon bewusteloos met ademhaling? → stabiele zijligging;
Persoon bewusteloos zonder ademhaling? → start reanimatie en gebruik AED.
Spoed ambulance, brandweer, politie: **112**
Huisartsenpost:
Naam en telefoonnummer contactpersoon*:
**Bij vragen, opmerkingen of overleg over EHBO zaken binnen de kerk:*

Is een AED verplicht?
Nee. Echter, bij een eventuele reanimatie is het toedienen van een schok om het hartritme te herstellen (‘defibrillatie’) van levensbelang! Op basis van onderzoek van de Hartstichting weten we dat de kans om een reanimatie te overleven in de setting van de kerk (dat wil zeggen dat een hartstilstand snel wordt herkend en er iemand start met reanimeren) stijgt van 26% zonder aanwezige AED naar 52% met aanwezige AED. Dit is dan ook voor veel kerken voldoende reden om toch een AED aan te schaffen. Bij de aanschaf kan sponsoring of subsidie helpen om de kosten bij elkaar te brengen.

Wanneer moet ik de huisartsenpost bellen en wanneer 112?
Voor klachten waar men doordeweeks ook naar de huisarts zou gaan, kan men op de zondag de huisartsenpost bereiken. Bij het bellen naar de huisartsenpost krijg je een speciaal opgeleide doktersassistente aan de telefoon die uitvraagt wat de klachten zijn en besluit of iets met advies afkan of een (telefonisch) consult of visite nodig is. Voor alle klachten die (potentieel) levensbedreigend zijn (bijv. hartklachten) of waarbij direct duidelijk is dat iemand naar het ziekenhuis toe moet (bijv. gebroken heup) moet 112 gebeld worden. Met zowel de doktersassistente van de huisartsenpost als de centralist van 112 kan je ook overleggen over de te nemen acties. Bij alarmeren is het belangrijk om het adres te weten waar

men zich bevindt en, zo mogelijk, de naam, geboortedatum en verzekeringsgegevens van het slachtoffer.

Is het nodig om eerste hulp verlening binnen de kerk te oefenen?
Zorg voor een geoefend EHBO/BHV team. Tijdens oefeningen kunnen afspraken en materialen getest worden en komt men dingen tegen die van tevoren niet voorzien waren. Het is dan ook goed om met alle relevante betrokkenen (kosters, EHBO'ers, gemeenteleden die in de zorg werken) EHBO in de kerk te oefenen om zo alles te testen. Door evaluatie kunnen leermomenten worden vastgesteld en verbeteringen worden doorgevoerd. Een ander voordeel is dat hulpverleners en kosters elkaar beter leren kennen op dit gebied en weten wat ze er van elkaar kunnen verwachten.

Relevante documenten over dit onderwerp?
- Oranje Kruis boekje
- Oranje Kruis geheugensteuntje
- Gifwijzer

Hoe moet de dominee reageren als er iets gebeurd?
Er zal een inschatting gemaakt moeten worden of de gebeurtenis vrijwel onopgemerkt blijft en de dienst gewoon voortzet kan worden, of dat de calamiteit zodanig verstoring geeft dat de dienst (tijdelijk) onderbroken wordt tot de rust is wedergekeerd. De predikant kan de gemeente vragen om rustig te blijven zitten en eventueel voorstellen om een psalm te zingen. Het is een overweging om een kort bericht in de preekstoel te hangen met instructies voor de (gast)predikant.
Een voorbeeld instructie is opgenomen bij de bijlagen.

7 – Ten slotte
Veiligheid is geen bijzaak, maar behoort bij de eerste verantwoordelijkheden van een kerkvoogdij. We hopen u met deze brochure geholpen te hebben om de veiligheid in en om uw (kerk)gebouw te verbeteren. Voor vragen en opmerkingen over deze brochure kunt u contact opnemen met het kerkelijk bureau. Succes bij de uitvoering.

8 – Bijlagen zijn te vinden:
https://www.hersteldhervormdekerk.nl/hhk/kerkvoogd/gebouwen/veiligheid-in-en-om-de-kerk-1 De bijlagen kunnen ook aangevraagd worden bij het kerkelijk bureau.

a) Bepalingsmethode basis hulpverlening
b) Model RI&E zonder horeca
c) Model RI&E met horeca
d) Artikel Bedrijfshulpverlening (BHV) in de kerk
e) Brochure VKB 'Zorg voor de veiligheid in kerkgebouwen'
f) Checklist VKB 'Checklist Zorg voor de veiligheid in kerkgebouwen'
g) Model ontruiminsplan
h) Inhoud Basisverbandset 2010 Oranje Kruis
i) Kanselinstructie

Zie ook: De Nederlandse Richtlijn Eerste Hulp 2016 (gepubliceerd op de website van de HHK)

En zie voor meer informatie de website: www.ehbocommissie.nl